

Een kaartviewer voor veldnamen in Overijssel

September, 2020

Historisch Centrum Overijssel en MapGear slaan de handen ineen voor een kaartviewer met lokale veldnamen. Het platform maakt een einde aan de versnippering van veldnamenonderzoek, maakt witte plekken inzichtelijk en stimuleert deze alsnog in te vullen. Na een succesvolle testfase start binnenkort de invoer van duizenden veldnamen door vrijwilligers.

Opdracht

Binnen het overkoepelende project *Verhalend Landschap* heeft het Historisch Centrum Overijssel (HCO) aan MapGear gevraagd een ontwerp te maken voor een app, waarmee alle gelokaliseerde veldnamen in kaart kunnen worden gebracht. Voor het publiek komt hiermee een belangrijke erfgoedbron beschikbaar. Tegelijkertijd wordt voor het HCO een oude wens gerealiseerd om op digitale manier gegevens uit de eigen collectie aan kaarten te koppelen.

Wat is een veldnaam?

Een veldnaam is de naam van een perceel onroerend goed. Dat hoeft niet per se een stuk land te zijn, maar kan ook een dijk zijn, een vaart, boerderij of ander soort vastgoed. De veldnaam vervulde eeuwenlang de praktische rol om percelen van elkaar te kunnen

onderscheiden. In de dagelijkse omgang was dat handig en in het officiële verkeer, zoals bij een verkoop of verpachting, hielp dit misverstanden te voorkomen.

Het kadaster

In 1832 werd het kadaster in Nederland ingevoerd. Ter voorbereiding hiervan was het hele land met precisie opgemeten en waren uniforme, bijbehorende registers aangelegd. Per toenmalige gemeente voorzag het kadaster elk perceel van een unieke aanduiding, bestaande uit een letter met getal. Dit maakte de vermelding van veldnamen in officiële stukken overbodig, maar in de praktijk bleven ze in zwang.

Onder druk

Na de Tweede Wereldoorlog kwam het gebruik van veldnamen onder druk te staan. Door rigoureuze ingrepen in het landschap, zoals stedenbouw, her- en ruilverkavelingen, verloren percelen hun oude begrenzing en verloren veldnamen hun geldigheid. Daar komt bij dat door de toegenomen mobiliteit van bewoning het niet meer vanzelfsprekend is dat binnen een gemeenschap veldnamen van generatie op generatie worden overgedragen.

Vastleggen

Het besef dat met het verdwijnen van veldnamen belangrijk cultureel erfgoed verloren zou gaan, heeft mensen aangezet veldnamen vast te leggen. Lokaal gingen 'veldwerkers' letterlijk de boer op om namen af te vragen en te noteren op fiches en kaarten. De resultaten van hun werk zijn in het beste geval gepubliceerd. Verreweg de meeste veldnamen liggen echter nog besloten in archieven.

Eén digitaal platform

In de kaartviewer, die MapGear voor het HCO ontwikkelt, kunnen alle gelokaliseerde veldnamen worden gepresenteerd. Dit ene digitale platform biedt vele bijkomende voordelen: het maakt een einde aan de versnippering van het veldnamenonderzoek, het maakt witte plekken op de kaart inzichtelijk en stimuleert deze alsnog in te vullen. Ook maakt voor het eerst een provincie-brede vergelijking van namen mogelijk.

Nut

Wetenschappers van verschillende disciplines, zoals historici, archeologen, sociaalgeografen, taalkundigen en ook vaklieden als planologen zullen met deze gegevensbank hun voordeel kunnen doen. Mensen met belangstelling voor de geschiedenis van hun dorp, stad of streek zullen er bij onderzoek naar bezit, gebruik en bewoning veel baat bij hebben. In zekere zin zal het platform ook bijdragen aan het levend houden van veldnamen.

Formulieren en kaarten

Voor de uniforme invoer van gegevens is een dataformulier opgesteld. Hierin worden velden onderscheiden voor vereiste en aanvullende gegevens. Elke veldnaam krijgt een apart formulier. In een gekoppelde zoekfunctie kunnen alle velden willekeurig met elkaar worden gecombineerd. Als hulp bij de lokalisering van namen worden minuutplans (oudste kadastrale kaarten) of andere historische kaarten aangeleverd die na geo-referentie over de huidige topografische kaart heen gelegd kunnen worden.

Invoer

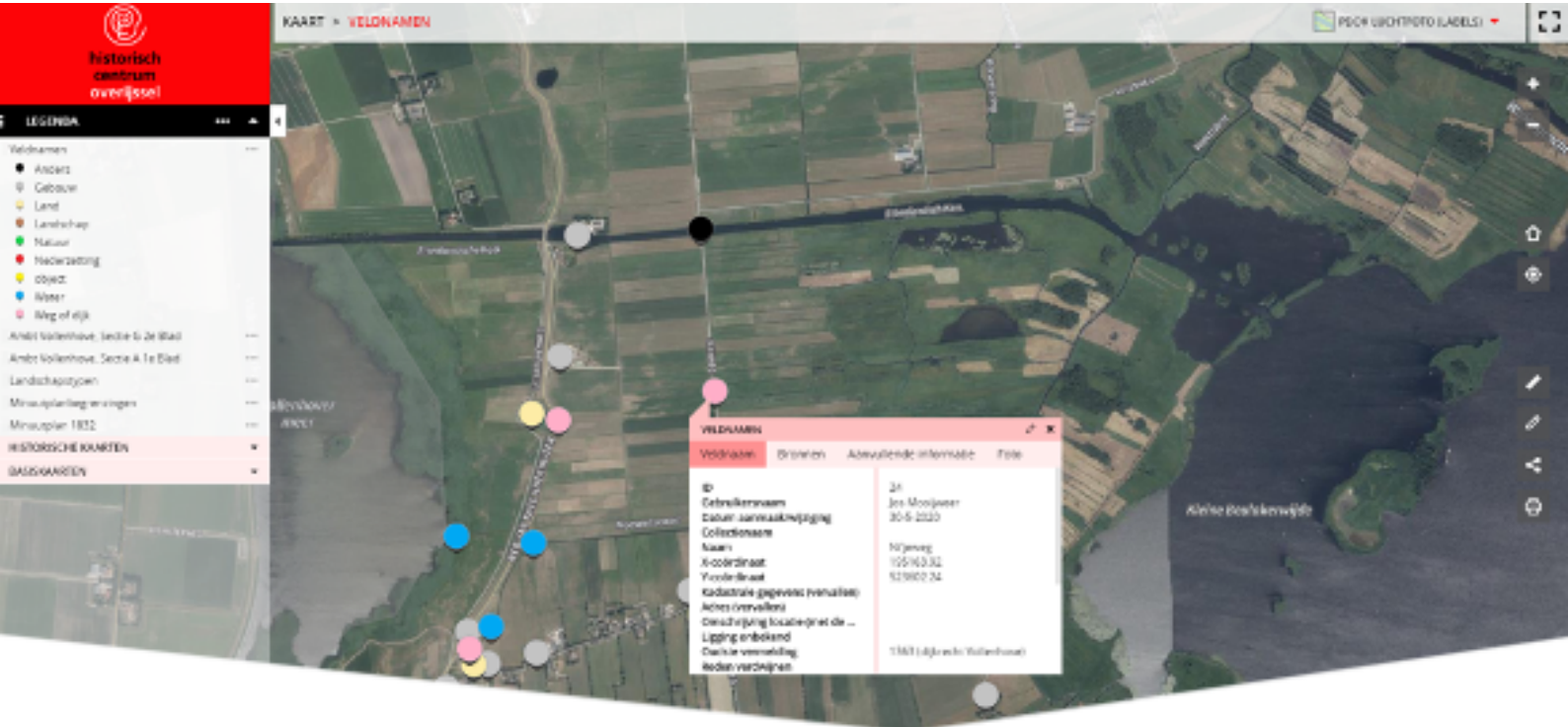
Na diverse testinvoeren is het dataformulier nagenoeg vastgesteld en een keuze van kaarten gemaakt. Binnenkort kan met de invoer van duizenden veldnamen worden begonnen. Vrijwilligers zullen dit gaan doen. Zij krijgen hiervoor een speciale machtiging van MapGear. Het dataformulier is zo ontworpen dat het, toegesneden op de in te brengen gegevens, door beperking van velden, automatische invoer en koppelingen makkelijk is in te vullen. Het HCO zorgt voor begeleiding en controle van de invoer.

Publiek

Na de invoer zullen de veldnamen in *MijnStadMijnDorp (MSMD)*, de erfgoedsite van het HCO, voor het publiek beschikbaar komen. De vertaalslag van het invoerprogramma (MapGear) naar de presentatie aan de 'voorkant' in *MSMD* (beheer bij *Deventit*) moet nog worden gemaakt. Met het oog op klantvriendelijkheid zal hierbij worden gekozen voor presentatie van een beperkt aantal gegevens uit het dataformulier met een bijbehorende zoekfunctie. Toegang tot de 'achterkant', d.w.z. het hele databestand, kan op aanvraag worden verleend.

Doorontwikkeling

De kaartviewer voor veldnamen kan makkelijk worden uitgebreid met andere toepassingen. Te denken valt aan het op kaart tonen van begrenzingen van bijvoorbeeld marken en buurschappen, het koppelen van vervallen huisnummers aan bestaande adressen, het weergeven van goederencomplexen van instellingen als kloosters en weeshuizen, om maar wat mogelijkheden te noemen. Bij dit alles zijn gebruiksgemak en duurzaamheid voor de aanbodkant en behoefte en klantvriendelijkheid aan de vraagkant sleutelbegrippen.

Het project

Het ontwerpen en realiseren van de kaartapplicatie voor veldnamen heeft een periode van ongeveer 6 maanden in beslag genomen. Gedurende deze periode is door het HCO en MapGear nauw samengewerkt om te komen tot de meest gebruiksvriendelijke kaartapplicatie voor het invoeren van veldnamen.

Fase 1 | februari - maart 2020

De eerste fase bestond uit het vertalen van de wensen van het HCO naar een passend ontwerp van de applicatie. Uitgangspunt hierbij was dat de kaartviewer door gebruikers zonder geografische kennis of GIS-expertise gebruikt moet kunnen worden. In deze fase is door MapGear tevens verkennend onderzoek gedaan naar beschikbare open data (kaarten) en de bruikbaarheid hiervan voor van het veldnamenproject.

Het bouwen van de kaartviewer | maart – april 2020

In de tweede fase werden de gewenste kaartlagen dataformulieren ingericht in het kaartplatform GeoApps. Na de oplevering van de eerste versie werden diverse aanpassingen doorgevoerd, zoals het vereenvoudigen van de dataformulieren en het toevoegen van

aanvullende kaartlagen. Ook werden diverse nuttige kaarten (die voorheen alleen analoog beschikbaar waren) gedigitaliseerd en toegevoegd aan de kaartviewer.

Oplevering | mei 2020

Tenslotte werd na oplevering van de kaartviewer voor veldnamen een instructie gegeven aan gebruikers en beheerders en werd de formele testperiode opgestart (mei – september 2020). Gedurende deze periode zijn vrijwilligers met de kaartviewer aan de slag en is feedback verzameld (voorgestelde verbeterpunten door vrijwilligers) om deze door te voeren in de applicatie.

Evaluatie en leerpunten

Hieronder een korte opsomming van de belangrijkste leerpunten die we gedurende het project hebben verzameld:

1. door de keuze voor een **generiek** kaartplatform (GeoApps) kon in een relatief kort tijdsbestek een applicatie worden gerealiseerd met meer functionaliteit dan vooraf voorzien;
2. Er bleek veel bruikbaar **kaartmateriaal** als open data beschikbaar te zijn. De kaarten dienen als een ideale onderlegger voor vrijwilligers die in de kaartviewer veldnamen digitaliseren;
3. De uniforme invoer en opslag van veldnamen en verhalen bleek erg belangrijk. Dit is gewaarborgd door veel tijd te besteden aan het optimaliseren van de **dataformulieren**;
4. De huidige applicatie werkt **gebruiksvriendelijk** en bevat alleen de noodzakelijke functionaliteiten. De kaartviewer kan door iedereen (ook zonder GIS-kennis) gebruikt worden, een korte gebruiksinstructie van ca. 30 minuten is doorgaans voldoende;
5. We hebben gemerkt dat sommige kaartenlagen vanuit **externe bronnen** die gebruikt worden (bijvoorbeeld historische kaarten van provincie Overijssel) relatief traag werken wanneer deze worden ingeladen. Hierdoor kan de invoer van veldnamen in sommige gebieden wat trager werken. Eventueel is het te overwegen om kaarten van deze gebieden ook als bestand op te vragen en in te laden in GeoApps om een hogere performance te bereiken.

Techniek

De kaartviewer voor veldnamen is gebaseerd op GeoApps, het kaartplatform van MapGear. GeoApps wordt door MapGear aangeboden als abonnement, dus aanschaf van eigen hardware of software is niet nodig. De applicatie is overal online toegankelijk, vanaf elke PC met ene voldoende internetverbinding. Alle door HCO geautoriseerde gebruikers kunnen dus (eventueel ook vanuit huis) inloggen om de kaarten te raadplegen en veldnamen toe te voegen.

Voor het aanpassen of uitbreiden van de applicatie bevat GeoApps een online beheeromgeving. Hierin kunnen relatief eenvoudig aanpassingen worden doorgevoerd aan de kaartlagen of dataformulieren.

Voor meer informatie:

Jos Mooijweer
Historisch Centrum Overijssel
j.mooijweer@historischcentrumoverijssel.nl
085 488 50 85

Egbert Griffioen
MapGear / GeoApps
e.griffioen@mapgear.nl
0570 74 60 70